

تناقض مدیریتی در طرح‌های اشتغالزایی مرزی

فرشید عابدی / روزنامه نگار: سیستان و بلوچستان با بحران چندلایه خشکسالی، ضعف دیپلماسی آب، چالش‌های متعدد و درهم‌تنیده برای رسیدن به توسعه، بیکاری ساختاری و محرومیت اقتصادی دست‌وپنجه نرم می‌کند. در چنین شرایطی که طیف گسترده‌ای از جوانان به‌واسطه ضعف دیپلماسی آب و فروپاشی کشاورزی سنتی، روزگار خود را از دست داده‌اند، بنابراین بهره‌مندی از ظرفیت‌های مرزی می‌تواند راهکاری واقع‌بینانه برای تأمین معاش باشد، اما آن‌چه در عمل شاهد آن هستیم، نه سیاست‌گذاری منسجم و عادلانه، بلکه اجرای دوگانه و متناقض یک طرح واحد در دو منطقه یک استان است که پرسش‌های جدی درباره عدالت مدیریتی و شفافیت اداری را برمی‌انگیزد. طرح رزاق که قرار بود راه‌حلی یکپارچه برای اشتغال‌زایی مرزی باشد، در مناطق مختلف استان با رویکردهای متفاوت و گاه متضاد اجرا می‌شود. در مرز سراوان با پاکستان، طرح رزاق به‌معنای واقعی کلمه پیاده شده است؛ مردم اجازه دارند مستقیماً با مشتریان آن‌سوی مرز معامله کنند، محموله را تحویل دهند و درآمد را دریافت کنند. این رویکرد با اصول شفافیت، کارآمدی و عدالت توزیعی همسو است و به مردم اختیار کامل در معیشت خود می‌دهد. اما در سیستان، تحت همان عنوان، طرحی کاملاً متفاوت اجرا می‌شود که در آن مردم از زنجیره تصمیم‌گیری و اجرا حذف شده و جایگاه خود را به‌واسطه واسطه‌ها سپرده‌اند. در این مدل که «طرح فروش سوخت مازاد بر نیاز شمال استان» نامیده می‌شود، استانداری از طریق سازمان همیاری شهرداری‌ها، سوخت مازاد را جمع‌آوری کرده و به واسطه‌هایی می‌سپارد که آن را در آن‌سوی مرز به فروش برسانند، سپس سود عایدی را تصمیم‌شورای برنامه‌ریزی و توسعه، صرف تکمیل زیرساخت‌ها می‌شود و در برخی مناطق به‌صورت محدود، مبلغ اندکی به‌صورت نامنظم به حساب اهالی واریز می‌شود. این مدل دارای معضلات ساختاری جدی است که به حقوق شهروندی مردم سیستان لطمه می‌زند. نخست این که باوجود وعده‌های مکرر، استانداری هنوز آمار شفاف و مستندی از میزان درآمد، نحوه توزیع و مصارف این منابع ارائه نداده است. این کتمان اطلاعات، سوالات جدی درباره مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی ایجاد می‌کند و به مردم این حق را نمی‌دهد که بدانند سرنوشت درآمدهای حاصل از منابع طبیعی و جغرافیایی منطقه خودشان چه می‌شود. دوم این که مردم سیستان به‌جای دریافت مستقیم درآمد، در برخی مناطق به‌صورت محدود باید منتظر واریز و جوبه با تأخیر بمانند. این تأخیر در شرایطی که بسیاری از خانواده‌ها روزمره دست‌وپا می‌زنند، فشار مضاعفی بر معیشت آن‌ها وارد کرده است. چهارم این که، بخشی از درآمدها برای اهداف دیگری اختصاص می‌یابد که ارتباط مستقیمی با معیشت مردم سیستان ندارد. در گذشته از این محل به برخی کارخانه‌ها، کمک بلاعوض داده شده یا هتل خریداری شده است، در حالی که اصل طرح، تأمین معاش مستقیم مردم محروم منطقه بوده است. پنجم و شاید مهم‌تر از همه، در حالی که در سراوان مردم خود تصمیم‌گیرنده و اجراکننده هستند، در سیستان، این نقش به دست واسطه‌ها و نهادهای دولتی سپرده شده است. این امر نفع‌ها از کارآمدی اقتصادی می‌کاهد، بلکه احساس بی‌اختیاری و انفعال را میان مردم تقویت و آن‌ها را از حق مشارکت در سرنوشت اقتصادی خود محروم می‌کند. آن‌چه این تناقض را تلخ‌تر می‌کند، رویدادهای اخیر در سراوان است. تلاش‌هایی برای تعمیم مدل سیستان به سراوان صورت گرفت؛ یعنی حذف مردم از زنجیره اجرا و واگذاری کامل فرآیند به دستگاه‌های دولتی و واسطه‌ها، اما این تصمیم با مقاومت اجتماعی قدرتمند مواجه شد. فعالان مدنی، نخبگان محلی و مردم بلوچ با الیزنی‌های مستمر با استاندار، توانستند از اجرای این تصمیم جلوگیری کنند و مدل مستقیم را حفظ نمایند. اینجاست که پرسش اصلی مطرح می‌شود: چرا تصمیمی که در سراوان به‌واسطه فشار اجتماعی لغو شد، در سیستان همچنان ادامه دارد؟ آیا عدالت توزیعی و حقوق شهروندی باید منوط به وجود فعالان قدرتمند مدنی، چهره‌های بانفوذ و ظرفیت رسانه‌ای باشد؟ آیا مدیریت استانی نباید تصمیماتی را که به‌نفع همه مردم استان است، اتخاذ کند؟ سیستان از جامعه مدنی فعال، چهره‌های بانفوذ و ظرفیت رسانه‌ای قوی برخوردار نیست، اما این کاستی نباید بهانه‌ای برای محرومیت مضاعف مردم این منطقه باشد. استاندار به‌عنوان بالاترین مقام اجرایی استان، مسئولیت دارد تا با نگاه عادلانه، یکسان و فارغ از فشارهای گروهی، به حقوق همه شهروندان استان احترام بگذارد.

۹۰۰ میلیون فقیر در معرض خطرات اقلیمی

بیش از ۲/۴ میلیارد کارگر در معرض گرمای بیش از حد قرار دارند؛ یعنی ۷۱ درصد از کل نیروی کار جهان

نفر فقیر هم در معرض حداقل یک خطر اقلیمی اند. به شکل نگران‌کننده‌ای، ۳۰۹ میلیون نفر فقیر در مناطق دارای سه یا چهار خطر اقلیمی همپوشان زندگی می‌کنند و هم‌زمان از فقر چندبعدی شدید رنج می‌برند. این افراد با «بار سه‌گانه یا چهارگانه» مواجه‌اند و معمولاً دارای اندک و دسترسی محدودی به نظام‌های حمایت اجتماعی دارند که همین امر آثار منفی شوک‌های اقلیمی را تشدید می‌کند. به‌صورت جداگانه، شایع‌ترین خطرات اقلیمی که بر فقر تأثیر می‌گذارد، گرمای شدید (۶۰۸ میلیون نفر) و آلودگی هوا (۵۷۷ میلیون نفر) است. مناطق مستعد سیل، خانه‌ای ۴۶۵ میلیون فقیر است و ۲۰۷ میلیون نفر هم در نواحی درگیر خشکسالی زندگی می‌کنند.

«هاولیانگ شو»، سرپرست موقت «برنامه توسعه سازمان ملل متحد» به خبرگزاری این سازمان گفته، پژوهش جدید ما نشان می‌دهد که برای مقابله با فقر جهانی و ایجاد جهانی پایدارتر برای همه، باید با خطرات اقلیمی که جان نزدیک به ۹۰۰ میلیون نفر فقیر را تهدید می‌کند، روبه‌رو شویم. «وقتی رهبران جهان، ماه آینده در برزیل برای کنفرانس اقلیمی COP۳۰ گرد هم می‌آیند، تعهدات اقلیمی کشورها باید به احیای پیشرفت توسعه‌ای کمک کند که در حال رکود است و ممکن است فقیرترین مردم جهان را پشت‌سر بگذارد.»

یافته‌های این گزارش تأکید می‌کند که فقر در سراسر جهان اغلب با چندین چالش زیست‌محیطی هم‌زمان روبه‌رو هستند، نه فقط با یک تهدید منفرد. «ساینا الکایر» مدیر «برنامه ابتکار فقر و توسعه انسانی در دانشگاه آکسفورد» و یکی از نویسندگان گزارش می‌گوید: «این گزارش نشان می‌دهد بحران اقلیمی و فقر در کجا به‌طور چشمگیری تلاقی پیدا کرده‌اند. درک اینکه سیاره در کدام نقاط، تحت بیشترین فشار است و مردم در کجا با بارهای مضاعف ناشی از تغییرات اقلیمی روبه‌رو هستند، برای تدوین راهبردهای توسعه‌ای که انسان را در مرکز اقدامات اقلیمی قرار دهد، حیاتی است.»

نقاط داغ جغرافیایی و اقتصادی و نقش انسان
بار ناشی از قرار گرفتن در معرض خطرات اقلیمی به‌طور نابرابر میان مناطق و گروه‌های درآمدی توزیع شده است. این گزارش می‌گوید جنوب آسیا و آفریقای زیرصحرایی به‌عنوان کانون‌های جهانی این سختی‌های مرکب شناسایی شده‌اند؛ این دو منطقه به‌ترتیب میزان ۳۸۰ میلیون و ۲۴۴ میلیون فقیر در معرض خطرات اقلیمی اند. در جنوب آسیا، تقریباً تمام فقرا در معرض شوک‌های اقلیمی قرار دارند: ۹۹/۱ درصد از فقرا (۳۸۰ میلیون نفر) با دست‌کم یک خطر اقلیمی مواجه‌اند و ۹۱/۶ درصد (۳۵۱ میلیون نفر) با دو یا چند خطر هم‌زمان روبه‌رو هستند؛ درصدی بسیار بالاتر از هر منطقه دیگر در جهان. با وجود پیشرفت‌های چشمگیر

امواج گرما و سرما ضروری است. این پژوهش نشان می‌دهد، امواج گرما و سرما می‌تواند باعث کم‌آبی، خستگی گرمایی، گرم‌زدگی و نارسایی کلیه شود و افراد مسن، کودکان و بیماران مزمن بیشترین آسیب را می‌بینند. همچنین تغییرات اقلیمی باعث افزایش شدت و فراوانی امواج گرما در ایران و منطقه خواهد شد. پیش‌بینی می‌شود با هر یک درجه افزایش دما، تعداد روزهای موج گرما بین ۴ تا ۳۴ روز در هر فصل افزایش یابد. بعضی مناطق گرمسیری ممکن است تا ۱۲۰ روز اضافه در فصل تجربه کنند. امواج سرما با وجود کاهش انتظار برای بعضی مناطق، همچنان می‌توانند باعث هیپوترمی، سرمازدگی و مشکلات قلبی-تنفسی شوند و در برخی موارد اثرات طولانی مدت بر سلامت دارند. باتوجه به اثرات گسترده امواج گرما و سرما، سازمان جهانی بهداشت و پژوهشگران ایرانی توصیه می‌کنند که برنامه‌های پیشگیری و واکنش سریع، سیستم هشداردهی، دسترسی به آب سالم و مکان‌های خنک و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر به‌طور فوری اجرا شود.

▼ فقر، خطرات اقلیمی و نابرابری‌های آینده
گزارش جدید «برنامه توسعه سازمان ملل متحد» (UNDP) که نهاد اصلی سازمان ملل برای مبارزه با بی‌عدالتی ناشی از فقر، نابرابری و تغییرات اقلیمی است و «مرکز پژوهشی ابتکار فقر و توسعه انسانی در دانشگاه آکسفورد» (OPHI) که بر اندازه‌گیری چندبعدی فقر و رفاه تمرکز دارد تا به سیاست‌گذاری‌های مؤثرتر در سراسر جهان کمک کند، برای اولین بار داده‌های مربوط به خطرات اقلیمی و فقر چندبعدی را همپوشانی داده تا میزان مواجهه افراد فقیر با شوک‌های محیطی را ارزیابی کند. گزارش نشان می‌دهد که اکثر افراد فقیر، حداقل در معرض یک خطر اقلیمی قرار دارند و بسیاری هم‌زمان با چند خطر روبه‌رو هستند. پیش‌بینی می‌شود تا پایان این قرن، کشورهایی که بیشترین افزایش دما را تجربه می‌کنند، همان کشورهایی باشند که هم‌اکنون با سطوح بالاتر فقر داده MPI (یک سامانه آماری جهانی که اطلاعات مربوط به فقر را جمع‌آوری و تحلیل می‌کند) که شامل داده‌های جدید از ۱۲ کشور است، اطلاعات ۱۰۹ کشور را همراه با برآوردهای زیرملی برای ۱۳۵۹ منطقه در ۱۰۱ کشور ارائه می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که ۱/۱ میلیارد نفر از ۶/۳ میلیارد نفر جمعیت جهان در فقر چندبعدی شدید زندگی می‌کنند که بیش از نیمی از آنها کودک‌اند. محرومیت‌های رایج شامل؛ کمبود سوخت پاک برای پخت‌وپز، مسکن، بهداشت، تغذیه و برق است.

تداخل خطرات اقلیمی و فقر به احتمال زیاد در آینده، شدت خواهد گرفت. یافته‌های کلیدی این مطالعه نشان می‌دهد ۱/۱ میلیارد نفر در فقر چندبعدی و ۷۴۰ میلیون نفر فقیر در کشورهای با درآمد متوسط زندگی می‌کنند. ۸۸۷ میلیون

گروه جامعه: «تقریباً ۸ نفر از هر ۱۰ فردی که در فقر چندبعدی زندگی می‌کنند، یعنی ۸۸۷ میلیون نفر از مجموع ۱/۱ میلیارد نفر در سراسر جهان، به‌طور مستقیم در معرض خطرات اقلیمی مانند گرمای شدید، سیل، خشکسالی یا آلودگی هوا قرار دارند.» این خلاصه‌ای از گزارش جدیدی است که با عنوان «مشکلات همپوشان: فقر و خطرات اقلیمی در سال ۲۰۲۵» از سوی «برنامه توسعه سازمان ملل متحد» (UNDP) و «برنامه ابتکار فقر و توسعه انسانی در دانشگاه آکسفورد» (OPHI) منتشر شده است. این گزارش که پیش از برگزاری اجلاس اقلیمی COP۳۰ در برزیل منتشر شده، شواهد تازه‌ای ارائه می‌دهد که نشان می‌دهد بحران اقلیمی در حال بازتغییر چهره فقر جهانی است. برای نخستین بار، داده‌های مربوط به خطرات اقلیمی با داده‌های فقر چندبعدی ترکیب شده‌اند و نتیجه آن، ترسیم جهانی است که در آن فقر تنها یک مسئله اجتماعی-اقتصادی نیست، بلکه به‌طور عمیق با فشارهای سیاره‌ای و بی‌ثباتی‌های زیست‌محیطی درهم‌تنیده است. قرار گرفتن در معرض خطرات اقلیمی به‌احتمال زیاد مشکلات روزمره افراد فقیر را تشدید کرده و محرومیت‌های آنان را عمیق‌تر می‌کند. این گزارش نشان می‌دهد، در میان افرادی که در فقر چندبعدی شدید قرار دارند، در حوزه‌های سلامت، آموزش و استاندارد زندگی، حدود ۶۵۱ میلیون نفر با دو یا چند خطر اقلیمی مواجه‌اند، در حالی که ۳۰۹ میلیون نفر هم‌زمان با سه یا چهار نوع خطر اقلیمی دست‌وپنجه نرم می‌کنند.

این گزارش در حالی منتشر شده که کمتر از یک‌ماه پیش، در گزارش مشترکی که توسط سازمان جهانی بهداشت (WHO) و سازمان جهانی هواشناسی (WMO) منتشر شده، آمده است که میلیارد‌ها کارگر در سراسر جهان به‌محافظت بهتری در برابر گرمای شدید در محیط‌های کاری نیاز دارند، چراکه تغییرات اقلیمی موجب افزایش دفعات و شدت گرمای طاقت‌فرسا شده است.

این گزارش می‌گوید میلیارد‌ها نفر هم‌اکنون در محل کار در معرض گرمای خطرناک قرار دارند و همین امر خطر ابتلا به بیماری‌های مرتبط با گرما مانند گرمازدگی، کم‌آبی بدن و بیماری‌های کلیوی را افزایش می‌دهد. براساس یافته‌ها، بیش از ۲/۴ میلیارد کارگر در معرض گرمای بیش از حد قرار دارند؛ یعنی ۷۱ درصد از کل نیروی کار جهان. نویسندگان گزارش تأکید کردند که این یافته‌ها باید به‌عنوان زنگ خطری برای اقدام فوری در نظر گرفته شود.

در این میان، ایران به‌دلیل اقلیم خشک و نیمه‌خشک خود، جزو کشورهایی است که بیشترین اثرات تغییرات اقلیمی و امواج گرما و سرما را تجربه خواهد کرد. مطالعه‌ای که سال پیش از سوی چند پژوهشگر ایران صورت گرفته و در مجله nature منتشر شده، نشان می‌دهد که امواج گرما اثر قابل‌توجهی بر مرگ‌ومیر کلی در ایران داشته‌اند، افراد مسن و مردان نسبت به جوان‌ترها و زنان، آسیب‌پذیرتر بودند و طراحی برنامه‌های پیشگیری و پاسخ سریع به

